

چگونه ایران رئیس جنبش عدم تعهد شد

وزیر سابق امور خارجه در تشریح چگونگی ریاست ایران بر جنبش عدم تعهد، گفت: قبل از ما قطر همین پیشنهاد را ارائه کرده بود و به نظر می‌رسید قطری‌ها با کوبایی‌ها در تعیین میزبان بعدی به تفاهم رسیده بودند.

کدخبر: ۸۲۶۸

تاریخ: ۱۷ مهر ۱۳۹۱ - ۱۴:۳۷

منوچهر متکی وزیر سابق امور خارجه در وبسایت شخصی‌اش به چگونگی کسب ریاست ایران بر جنبش عدم تعهد پرداخته که در زیر می‌خوانید.

شرکت در پانزدهمین اجلاس سران عدم تعهد

عصر روز یکشنبه ۱۳۸۸/۴/۲۱ برای شرکت در اجلاس مقدماتی وزرای امور خارجه و سپس سران جنبش عدم تعهد راهی شهر ساحلی شرم‌الشیخ مصر شدم. از دو روز قبل تیم کارشناسی وزارت امور خارجه به ریاست آقای سید محمدعلی حسینی معاون امور حقوقی و بین‌المللی در نشست کارشناسان ارشد در آنجا حضور داشتند.

شرم‌الشیخ محل برگزاری این اجلاس از سال‌ها قبل با سرمایه‌گذاری قابل توجه و ایجاد ساختارهای لازم به مرکزیتی برای اجلاس‌های بین‌المللی و نیز منطقه‌ای توریستی در ساحل دریای سرخ برای گردشگران خارجی تبدیل شده بود. مصر به عنوان یکی از بنیانگذاران جنبش عدم تعهد همواره حضور فعال و نقش‌آفرینی در آن داشت.

پیشینه و اهمیت جنبش عدم تعهد

بنیانگذاران جنبش عدم تعهد یعنی جواهر لعل نهرو (هند)، سوکارنو (اندونزی)، جمال عبدالناصر (مصر)، مارشال تیتو (یوگسلاوی) و قوام نکرومه (غنا) ده سال بعد از جنگ جهانی دوم یعنی در سال ۱۹۵۵ در شهر باندونگ اندونزی گردهم آمدند و در قالب اعلامیه باندونگ ساز و کار بنای ساختار سیاسی بین‌المللی جدیدی تحت عنوان جنبش عدم تعهد را بنیان نهادند. این اقدام مهم در شرایطی شکل گرفت که بلوک‌بندی جهان به شرق و غرب با رهبری ایالات متحده آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی در حال نهادینه شدن بود. در حقیقت، بنیانگذاران جنبش با توجه به شخصیت و سابقه انقلابی‌شان خارج از اراده دو ابرقدرت به دنبال شکل‌دهی قطب و بلوک سوم بودند که کشورهای در حال توسعه را در بر بگیرد. استقبال کشورهای جهان سوم، جنبش عدم تعهد را به بزرگترین مجموعه سیاسی بین‌المللی بعد از سازمان ملل تبدیل کرد. مروری بر قطعنامه‌ها و مصوبات مجمع عمومی سازمان ملل در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ نشانگر غلبه نظرات اعضای جنبش عدم تعهد در جهت منافع اکثریت جامعه بین‌المللی در آن قطعنامه‌ها و مصوبات است.

عضویت جمهوری اسلامی در جنبش عدم تعهد

کشورمان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و خروج از پیمان نظامی سنتو به عضویت جنبش عدم تعهد درآمد و طی سه دهه گذشته در تمامی اجلاس‌های این جنبش مشارکت فعال و سازنده داشته است.

نگارنده این سطور چه در دوران نمایندگی مجلس اول ۱۳۶۳-۱۳۵۹ و چه در دوره مسئولیت معاونت امور بین‌المللی وزارت امور خارجه ۱۳۷۱-۱۳۶۹ و نیز در چهار سال اخیر مسئولیت دستگاه دیپلماسی کشور در بسیاری از اجلاس‌های وزرای امور خارجه و سران این جنبش از جمله اجلاس سران در دهلی نو (۱۹۸۳)، اجلاس سران در یوگسلاوی (۱۹۸۹)، اجلاس سران در اندونزی (۱۹۹۲)، اجلاس سران در کوبا (۲۰۰۶) و اینک اجلاس سران در مصر (۲۰۰۹) به‌عنوان معاون وزیر یا وزیر امور خارجه شرکت داشته‌ام.

حضور در اجلاس شرم الشيخ

در کنار هتل محل اقامت هیئت‌ها، ویلاهایی را برای استقرار وزرا و سران در نظر گرفته بودند. بلافاصله بعد از استقرار جلسه کاری با همکاران برگزار شد. معاون امور بین‌الملل، مدیران کل سیاسی بین‌المللی و تخصصی و اقتصادی بین‌المللی و نیز رؤسای ادارات و کارشناسان گزارش حوزه‌های کاری خود در دو روز نشست کارشناسان ارشد را ارائه دادند. همکاران مسلط و ورزیده‌ای داریم. وزارت امور خارجه به خصوص طی یک دهه گذشته در دو حوزه سازمان کنفرانس اسلامی و جنبش عدم تعهد سرمایه‌گذاری خوبی کرده است.

به خاطر می‌آورم در سال ۱۳۶۹ که بعد از مدیرکلی اروپای غربی معاون امور بین‌المللی وزارت امور خارجه شدم، رهنمودی از مقام معظم رهبری در دوران ریاست جمهوری‌شان را ملاحظه کردم که توصیه فرمودند امور مربوط به کنفرانس اسلامی و غیرمتعهدها در اداره‌ای متمرکز و پیگیری شود. بر همین اساس، اداره‌ای با همین نام در حوزه معاونت تشکیل دادیم که آقای سید محسن نبوی اولین رئیس این اداره و آقای سید عباس عراقچی، معاون او بودند و همان‌گونه که پیشتر گفته شد، کارشناسان ورزیده آن زمان بعدها به عنوان سفیر، مدیرکل و معاون وزیر در عرصه سیاست خارجی نقش‌آفرین شدند. آقای حسینی، معاون حقوقی و امور بین‌المللی و مدیران کل این حوزه آقایان محمود بابایی و محمدرضا سجادی سهم کلیدی در پیگیری مباحث اجلاس داشته‌اند.

با لطف خدا امروز هم وزارت امور خارجه بهره‌مند از کارشناسان و صاحب‌نظران با ارزشی است که سرمایه‌های نظام و کشور محسوب می‌شوند. البته پرداختن به قصه و غصه بی‌مهری‌ها به وزارت امور خارجه نیازمند فرصتی دیگر است.

اهم موارد مطروحه در این نشست به این شرح است:

- شروع جلسه کارشناسان ارشد با ریاست آقای «آبیلاردو مورنو» معاون وزیر خارجه کوبا، سخنرانی وزیر امور خارجه مصر و سپردن ریاست به خانم «نیلرو گبر» دستیار وزیر امور خارجه مصر

- گزارش نتایج نشست‌های کارشناسی دفتر هماهنگی جنبش در نیویورک برای تهیه پیش‌نویس سند نهایی اجلاس

چگونه ایران رئیس جنبش عدم تعهد شد

- در سند سیاسی به پیشنهاد ونزوئلا کودتا در هندوراس محکوم شد.
- مخالفت هیئت ایرانی با گنجاندن بندی مبنی بر استقبال از سومین نشست سران کشورهای عربی و آمریکای لاتین در سال ۲۰۱۱ و حذف آن از سند. امارات و برخی کشورهای عربی پیگیر این پیشنهاد بودند که در مورد جزایر ایرانی در خلیج فارس از آن سوء استفاده کنند.
- تصویب روز ۱۸ جولای در پاسداشت مبارزات ضد آپارتاید نلسون ماندلا به نام او
- تصویب پیشنهاد کوبا در ضرورت پایان دادن تحریم‌های مالی و اقتصادی آمریکا علیه آن کشور
- تصویب بیانیه پایانی اجلاس «بیانیه شرم‌الشیخ»
- در مباحث اقتصادی، قطر و سنگاپور به دنبال الگو قرار دادن رهنمودهای اجلاس داووس برای اصلاح ساختار اقتصادی جهان بودند که با مخالفت برخی کشورها از جمله جمهوری اسلامی مورد تصویب قرار نگرفت.
- اگر چه برخی پیشنهادات جمهوری اسلامی در سند اقتصادی در خلال مذاکرات نیویورک گنجانده شده بود ولی با توجه به بحران جهانی مالی و پولی که حاصل ساز و کارهای نادرست نظام حاکم بر اقتصاد جهانی بود، سند کمیته اقتصادی از نقد عمیق این شرایط و ارائه راهکار لازم برخوردار نبود.
- قرار شد در پاراگراف اقتصادی نطق اینجانب در اجلاس فردا مجدداً کار شود که آقای محمود بابایی مدیرکل امور اقتصادی و تخصصی بین‌المللی این مهم را برعهده گرفت.

دوشنبه ۲۲ تیرماه ۱۳۸۸

بعد از نماز صبح با همراهی محافظین یک ساعتی پیاده‌روی کردیم و پس از صرف صبحانه، با همکاران راهی محل اجلاس شدیم.

جلسه وزرای امور خارجه با ریاست آقای «رودریگز پارایلا» وزیر امور خارجه کوبا به عنوان نماینده رئیس چهاردهمین اجلاس سران جنبش عدم تعهد آغاز شد. او مرور کوتاهی بر فعالیت‌های کشورش در دوره ریاست بر جنبش عدم تعهد به ویژه تقویت دفتر هماهنگی جنبش در نیویورک داشت. پس از او، احمد ابوالغیط، وزیر امور خارجه مصر و رئیس جدید اجلاس وزرا تأکید کرد که اصول جنبش عدم تعهد با وجود تحولات بین‌المللی کماکان معتبر است و تحقق شعار پانزدهمین اجلاس سران «همبستگی بین‌المللی برای صلح و توسعه» را در گروی همبستگی و نقش‌آفرینی سازمان ملل به ویژه مجمع عمومی دانست.

پس از ریاست مصر بر اجلاس وزرا و گزارش دستیار وزیر خارجه از نشست کارشناسان ارشد و نتیجه کار کمیته‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی سخنرانی وزرای امور خارجه آغاز شد. مباحث عمومی اجلاس حول دو عنوان:

۱- همبستگی بین‌المللی برای صلح و توسعه

۲- بحران مالی و اقتصادی جهان

با ذکر مصادیق و موضوع‌های مشخص در سخنان وزیر امور خارجه بیان شد:

- تشریح چالش‌های عمده جهانی به ویژه مواردی که اعضای جنبش عدم تعهد را تحت تأثیر قرار می‌دهد.
- بحران مهم سیاسی بین‌المللی به ویژه خاورمیانه، مسئله فلسطین و افغانستان
- خلع سلاح و از بین بردن کلیه سلاح‌های اتمی و کشتار جمعی
- ضرورت کاهش شکاف عمیق بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه
- مقابله با یکجانبه‌گرایی در عرصه مسائل جهانی و تقویت رویکرد چندجانبه‌گرایی
- مقابله با تروریسم با توجه به تهدیدهای آن برای دموکراسی و صلح و امنیت بین‌المللی
- تأکید بر حل بحران اقتصادی جهان و توجه به مسئولیت‌های مسببان ایجاد آن و همکاری جنوب - جنوب
- تأکید بر اجرای تعهدات گروه هشت کشور صنعتی در ایتالیا در قبال کشورهای آفریقایی
- اهمیت اساسی محیط زیست به عنوان حقوق اساسی انسان‌ها
- اصلاح ساختار سازمان ملل و کارآمد کردن نهادهای آن
- همکاری کشورهای همسایه افغانستان در حل بحران این کشور
- انتقاد از سیستم ناعادلانه و غیرمتوازن جهانی و انتقاد از سیاست‌های آمریکا علیه کره شمالی
- تأکید بر تقویت ساز و کارهای جنبش عدم تعهد از جمله در چارچوب سازمان ملل.
- انتقاد از استفاده ابزاری برخی قدرت‌ها از سازمان‌های بین‌المللی.
- انتقاد از ساختار غیردموکراتیک شورای امنیت سازمان ملل.

سخنرانی اینجانب

چگونه ایران رئیس جنبش عدم تعهد شد

متن سخنرانی قبلا در تهران و براساس محورهای مورد گفت‌وگو تهیه شده بود. آخرین تغییرات به ویژه با توجه به بحران اقتصادی جهانی روز قبل در محل اجلاس صورت پذیرفت.

محورهای اساسی نطق اینجانب شامل این موارد بود:

- صلح و توسعه دو نیاز اساسی بشر و تأکید بر این نکته که همبستگی بین‌المللی برای صلح و توسعه دیگر یک انتخاب نیست بلکه یک ضرورت، یک مسئولیت جمعی و یک وظیفه مشترک برای کلیه اعضای جامعه جهانی است.

- تأکید بر ایجاد نظم اقتصادی بین‌المللی عادلانه، دموکراتیک و مشارکت‌جویانه و انتقال فناوری‌های پیشرفته و سازگار با محیط زیست به کشورهای در حال توسعه

- انتقاد از دیدگاه‌های گزینشی و انحصارگرایانه و عملکرد غیرشفاف شورای امنیت سازمان ملل متحد به عنوان اصلی‌ترین نهاد مسئول در زمینه حفظ صلح و امنیت بین‌المللی و تأکید بر اصلاح ساختار شورای امنیت برای تبدیل آن به نهادی دموکراتیک‌تر، منتخب‌تر، شفاف‌تر و پاسخگوتر و نیز نظام‌مند، متعهد و وفادار به منشور ملل متحد.

- تأکید بر زمان متوقف کردن سلطه یک ارز بر اقتصاد جهانی

- تأکید بر خواست کشورهای در حال توسعه جهت اصلاح اساسی نظام مالی، اقتصادی، بین‌المللی و نهادهای برآمده از توافقات برتون وودز (بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول) که در جهت زیان کشورهای در حال توسعه فعالیت می‌کنند.

استراتژی ایران در غیرمتعهدها در دولت نهم

در دوره چهار ساله مسئولیت وزارت امور خارجه در دولت نهم با توجه به شناختی که از جنبش غیرمتعهدها داشتم، اهداف زیر را در دستور کار وزارت امور خارجه قرار دادیم:

۱- تلاش برای حفظ اصول و آرمان‌های جنبش

۲- همراهی و حمایت جنبش عدم تعهد با فعالیتهای صلح‌آمیز هسته‌ای کشورمان

۳- تأثیرگذاری بر جنبش از طریق میزبانی اجلاس‌های مهم آن در تهران

۴- شکل‌گیری گروه کشورهای پیشنهاد عضو عدم تعهد

شرح اقدامات وزارت امور خارجه پیرامون همه محورهای فوق، از قالب روز نوشت خاطره‌گونه خارج می‌شود و نسبتاً طولانی است. در اینجا صرفاً به بیان محور سوم یعنی مصوبه میزبانی جمهوری اسلامی برای

چگونه ایران رئیس جنبش عدم تعهد شد

شانزدهمین اجلاس سران جنبش عدم تعهد می‌پردازم. انشاءالله تشریح دیگر محورهای چهارگانه و اقدامات وزارت امور خارجه را به فرصت دیگری موکول می‌کنم.

همان‌گونه که پیشتر گفته آمد، جمهوری اسلامی پس از انقلاب و در سال ۱۳۵۸ ضمن شرکت در اجلاس سران هاوانا به عضویت جنبش عدم تعهد درآمد. خاطرم هست در سال ۱۳۵۹ که عضو کمیسیون سیاست خارجی مجلس دوره اول بودم به همراه هیئت مقدماتی وزرای شرکت کننده در اجلاس عدم تعهد در دهلی نو شرکت کردم. در آن زمان ما وزیر خارجه نداشتیم. یعنی سرپرستی وزارت خارجه بر عهده شهید رجایی، نخست‌وزیر وقت بود و آقایان بهزاد نبوی و محمد هاشمی از سوی ایشان به عنوان مسئولان هیئت در این اجلاس شرکت کردند. کمتر از دو سال بعد هم اجلاس سران عدم تعهد در دهلی نو برگزار شد که مقرر بود رهبر گرانقدر انقلاب که آن زمان در مقام ریاست جمهوری بودند، در این اجلاس شرکت کنند که در آخرین روزها اعلام شد که نخست‌وزیر شرکت می‌کند. میزبانی اجلاس سران کشورهای عدم تعهد برای یک کشور بسیار مهم است. چنین فرصتی از طریق رایزنی‌های گسترده برای یک کشور فراهم می‌شود.

با توجه به تجربه شخصی قبلی در حدود ۲۰ سال پیش و گرفتن ریاست سازمان کنفرانس اسلامی علی‌رغم مخالفت‌ها و فراز و نشیب‌ها، میزبانی و ریاست جنبش عدم تعهد توسط جمهوری اسلامی ایران را به عنوان هدفی دست یافتنی اما دشوار در برنامه دوره مسئولیت خویش تعریف کرده و منتظر فرصت مناسبی بودم. این فرصت در اجلاس وزرای امور خارجه و سران هاوانا در کوبا و در سال ۱۳۸۵ فراهم شد.

در جریان برگزاری اجلاس سران عدم تعهد در کوبا در سال ۱۳۸۵، پیشنهاد خود را برای میزبانی اجلاس شانزدهم اعلام کردیم. بعد از کوبا کشور مصر میزبان پانزدهمین نشست سران بود که در تیرماه ۱۳۸۸ اتفاق افتاد و باید در آنجا میزبان بعد از مصر برای سال ۱۳۹۱ نهایی می‌شد.

پیشنهاد ما برای میزبانی در حالی بود که قبل از ما کشور قطر همین پیشنهاد را ارائه کرده بود. به نظر می‌رسید قطری‌ها با کوبایی‌ها هم در تعیین میزبان بعدی به تفاهم رسیده بودند. به گونه‌ای که معاون وزیر خارجه کوبا به من گفت میزبانی شما را بعد از قطر بگذاریم که ما ضمن مخالفت با این پیشنهاد تأکید کردیم که نام هر دو کشور را به عنوان کاندیدای میزبان بعدی ثبت کنند. در واقع، اگر پیشنهاد آنان را می‌پذیرفتیم می‌بایست حداقل ۹ سال دیگر برای میزبانی اجلاس سران در ایران صبر می‌کردیم، چرا که بعد از قطر که عضو آسیایی است نوبت میزبانی و ریاست جنبش به آمریکای لاتین و آفریقا می‌رسید و سپس کشوری از قاره آسیا می‌توانست متقاضی باشد.

از سال ۱۳۸۵ در هاوانا تا سال ۱۳۸۸ یعنی زمان برگزاری سران در مصر راهی طولانی را پیمودیم. قطر اصرار داشت که میزبان بعدی باشد. رقابت ما و قطری‌ها در اجلاس وزرای خارجه بعد در هاوانا برای میزبانی می‌توانست جنجال‌آفرین باشد. قطر حمایت کشورهای عربی را داشت و ما خواستار چنین شرایطی نبودیم.

بحران لبنان، همکاری ایران و قطر

قبل از برگزاری اجلاس وزرای خارجه امور جنبش عدم تعهد در هاوانا برای تصمیم‌گیری در مورد میزبانی سران بعدی اتفاقی رخ داد که برای ما یک فرصت جدید در این زمینه به وجود آورد و آن ماجرای لبنان بود که اجلاس

دوحه برای حل مسائل لبنان برگزار شد و دوحه خیلی علاقه‌مند بود که به عنوان کمک‌کننده به حل این بحران مهم نقش‌آفرینی کند.

واقعیت این است که روابط شخصی وزرای خارجه و وقوع برخی حوادث یا بحران‌های سیاسی به مثابه یک فرصت می‌توانند در دیپلماسی و سیاست خارجی یک کشور به کار گرفته شوند. پس از پیروزی مقاومت اسلامی بر رژیم صهیونیستی در جنگ ۳۳ روزه برخی از طرف‌های عربی که از قبل در جریان حمله اسرائیل به لبنان با هدف حذف حزب‌الله و مقاومت بودند، مدتی بعد از طریق بعضی جریان‌های سیاسی در لبنان این کشور را با بحران جدیدی پیرامون انتخاب رئیس‌جمهور جدید مواجه کردند. آمریکا و غرب و برخی هم‌پیمانان منطقه‌ای‌شان به دنبال رئیس‌جمهوری با مشی مخالفت با جریان مقاومت در لبنان و منطقه بودند. موضوعی که حزب‌الله و جریان مقاومت در لبنان پذیرای آن نبودند. تأکید ما در منطقه بر راه‌حل لبنانی (اجماع گروه‌های لبنانی) و حمایت منطقه‌ای از این راه‌حل بود.

چند ماه پس از تداوم بحران داخلی لبنان و بی‌نتیجه بودن راهکارهای آمریکایی، فرانسوی و عربستان، نشست مهمی با حضور وزرای امور خارجه قطر، عمان، سوریه و ایران در تاریخ ۱۸ اسفند ۱۳۸۶ در دمشق برگزار شد. در این جلسه با مرور قانون اساسی لبنان و رویه عرفی جاری چارچوبی پیشنهادی به طرف‌های لبنانی مورد گفت‌وگو و توافق قرار گرفت. وزیر خارجه قطر پیگیری موضوع در لبنان را با ورود امیر قطر به صحنه برعهده گرفت. دو ماه و اندی بعد یعنی در روزهای پایانی اردیبهشت تا اول خرداد ۱۳۸۷ رهبران و نمایندگان جریان‌های مختلف سیاسی لبنان در دوحه پایتخت قطر گردهم آمدند تا در مورد انتخاب رئیس‌جمهور آتی و نحوه انتخابات مجلس و دیگر ترتیبات سیاسی لبنان توافق کنند. ساعت ۲:۳۰ صبح اول خرداد، آقای محمدرضا رئوف شیبانی سفیر ما در لبنان که از سفرای موفق جمهوری اسلامی بود و علاوه بر سوابق او در دمشق (به عنوان نفر دوم) و رئیس دفتر حفاظت منافع ایران در قاهره، کارنامه کم‌نظیری در مدیریت شرایط در جنگ ۳۳ روزه داشت، در تماس تلفنی با اینجانب اظهار داشت که مذاکرات دوحه با بن‌بست مواجه شده و کاری باید کرد.

او اضافه کرد که لحظاتی پیش امیر قطر به میان هیئت‌های لبنانی رفت و اظهار داشت با توجه به اینکه موفق به توافقی نشدید، بنا دارم طی مصاحبه‌ای شکست گفت‌وگوی دوحه را اعلام کنم. ارزیابی او این بود که زمینه تفاهم وجود دارد. از طریق سفارت‌ها در دوحه ارتباط تلفنی اینجانب با آقای شیخ حمد وزیر خارجه قطر فراهم شد. او ضمن تشکر از تماس و ارائه گزارشی از مذاکرات انجام شده به مشکل برخی سهمیه‌ها در حوزه‌های انتخابیه مجلس اشاره و خواستار کمک ایران برای حل موضوع شد. به او اطمینان دادم که با اتفاق موضوع را تا نتیجه نهایی نزد طرف‌های لبنانی پیگیری می‌کنیم. حوالی ساعت ۳ صبح پیگیر گفت‌وگوی تلفنی با آقای ولید معلم، وزیر امور خارجه سوریه شدم. گفتند در آفریقای جنوبی است، تلاش برای ارتباط با او ثمربخش نبود. بنابراین با آقای فاروق الشرع معاون رئیس‌جمهور سوریه تلفنی مذاکره و تأکید کردم چراغ این ابتکار که در دمشق و با حضور چهار وزیر خارجه روشن شده است، ضروری است که به نتیجه مثبتی برسد. در تماس دیگر مجدداً با وزیر خارجه قطر صحبت و چگونگی را با آقای شیبانی در بیروت مرور کردم. او رابط گفت‌وگو و هماهنگی با رهبران حزب‌الله و دیگر گروه‌های عضو مقاومت بود. این رفت و برگشت تماس‌ها تا حدود ساعت هشت بامداد ادامه داشت و آقای شیخ حمد در ساعت ۹ صبح در تماس تلفنی به اینجانب اظهار داشت که موفق شدیم مجدداً زمینه گفت‌وگوها را فراهم کنیم و پس از آن به فاصله دو ساعت توافق جامع جریان‌های سیاسی لبنان به امضا رسید. این نمونه یک دیپلماسی موفق براساس منطقه‌گرایی و یافتن راه‌حل مشکلات هر منطقه توسط کشورهای همان منطقه و البته در چارچوبی عادلانه بود.

چگونه ایران رئیس جنبش عدم تعهد شد

پنج روز بعد لبنان میزبان مهمانان مختلفی از جمله کشورهای مؤثر در حل این بحران بود تا در نشست مجلس لبنان انتخاب آقای میشل سلیمان به عنوان رئیس جمهور و دیگر ساز و کارهای توافق شده را به تصویب برساند. از طرف جمهوری اسلامی ایران، بنده در این نشست حضور داشتم.

در حاشیه این نشست تاریخی و در هتل محل اقامت امیر قطر با وی دیدار کردم. اولین دیدار من با او در دوحه و در کاخ او، در اواخر پاییز سال ۱۳۸۴ تنها چند ماه بعد از تشکیل دولت نهم بود که گفتنی‌های زیادی از آن دیدار دارم. امیر قطر از خوشحالی اجرای این میانجیگری موفق در پوست خود نمی‌گنجید. مرا در آغوش گرفت و اظهار داشت بدون ایران موفق نمی‌شدیم و من صمیمانه از شما سپاسگزارم. گفت که در جریان مکالمات ارتباطات مستمر بین وزیر خارجه‌اش و اینجانب بوده و اضافه کرد که همین فردا شیخ حمد، نخست‌وزیر و وزیر خارجه خود را برای تشکر از مسئولان جمهوری اسلامی به تهران می‌فرستد.

قبل از ظهر فردای آن روز یعنی ۷ خرداد ۱۳۸۷ وزیر خارجه قطر در سفر به تهران و در ملاقات با رئیس جمهور سلام‌های امیر قطر و تشکر و قدردانی او را در کمک به کشورش برای حل بحران لبنان ابلاغ کرد. پس از پایان گفت‌وگوهای رسمی، به او گفتم نیازی به تشکر نیست! ما وظیفه‌مان را در کمک به شما انجام دادیم و اینک نوبت شماست که برای ما گامی بردارید. شیخ حمد پرسید چه کاری باید بکنیم؟ گفتم: «قطر با حمایت از میزبانی ایران برای اجلاس سران جنبش عدم تعهد در واقع به نفع ما از نامزدی خود برای این اجلاس عقب‌نشینی کند». وزیر خارجه قطر در حضور رئیس جمهور شرایط را به گونه‌ای دید که چاره‌ای جز پذیرش نداشت و اظهار داشت: قبول است.

در مسیر فرودگاه و در اتومبیل ضمن تشکر به او گفتم که موضوع را در جایی بازگو نکنم تا در اجلاس وزرای خارجه در هاوانا که قبل از نشست سران در شرم‌الشیخ خواهد بود، مصوبه وزرا برای میزبانی ایران چکش بخورد. نگرانی من آن بود که برخی کشورهای دیگر در صورت آگاهی از این توافق، با توجه به اینکه بیش از یک سال تا نشست مصر فرصت بود، شیطنت‌هایی برای جلوگیری از برگزاری نشست سران در تهران را صورت دهند.

در وزارت خارجه ضرب‌المثلی بود که امور سیاست خارجی مانند سیبی است که به هوا پرتاب می‌شود و کسی نمی‌داند تا رسیدن به زمین چند دور می‌زند. اشاره به این نکته است که در هر مرحله‌ای از یک اقدام دیپلماتیک ممکن است فاکتور جدیدی قواعد را برهم زند.

توافق تهران با قطر را مکتوم نگه داشتیم تا اینکه ۱۱ ماه بعد یعنی نهم اردیبهشت ۱۳۸۸ اجلاس وزرای امور خارجه جنبش عدم تعهد در هاوانا تشکیل شد. این اجلاس باید تمامی اسناد آماده شده در دفتر هماهنگی نیویورک و تصمیمات مهم اجلاس سران از جمله میزبان آتی را نهایی و برای دو ماه بعد یعنی تیرماه ۱۳۸۸ به اجلاس شرم‌الشیخ پیشنهاد کند.

پیشنهاد عجیب قطر در هاوانا

وزیر مشاور قطر که ریاست هیئت کشورش در اجلاس هاوانا را برعهده داشت، تقاضای ملاقات فوری با اینجانب

کرد. وی در این ملاقات ضمن ابلاغ سلام آقای شیخ حمد نخست‌وزیر و وزیر امور خارجه قطر پیام او را به شرح ذیل منتقل کرد:

«قطر نگران است چنانچه از نامزدی خود برای میزبانی سران جنبش عدم تعهد انصراف دهد یک یا دو کشور دیگر عربی و حتی غیرعربی در همین اجلاس اعلام نامزدی کنند و آن وقت نه قطر بلکه ایران نیز موفق به گرفتن میزبانی اجلاس سران نشود. بنابراین پیشنهاد می‌کنم اجازه دهید این دوره قطر و برای دور بعدی جمهوری اسلامی ایران میزبانی را داشته باشند.» در پاسخ به او گفتیم: «به شیخ حمد سلام برسانید و بگویید هذا فراق بینی و بینک (این فصل جدایی ما از یکدیگر است). الکریم اذا وعد وفا. ایشان در برابر رئیس جمهور ما حرف زد و قول داد. ما در چند سال اخیر بنیان جدیدی را در روابط دو کشور براساس صداقت و همکاری ایجاد کردیم. من معتقدم قطر توانسته است با تکیه بر ظرفیت‌های منطقه تا حدودی جدا از سیاست‌های غلط آمریکا ایفای نقش کند. قطر نباید در این موضوع نگران هیچ چیزی جز نگه داشتن حرف خودش باشد. به ایشان بگویید چنانچه غیر از این عمل نماید، دیگر رفاقت‌مان ادامه پیدا نخواهد کرد. والسلام.»

وزیر مشاور را در سفرهای مختلف و نیز اجلاس‌های زیادی دیده بودم و با هم گفت‌وگو داشتیم. فرد مثبتی بود. وی که انتظار شنیدن چنین پاسخی را نداشت، گفت: جناب آقای متکی، در طول این سال‌ها هیچ‌وقت شما را این‌قدر عصبانی ندیده بودم. عین مطالب شما را به آقای شیخ حمد منتقل می‌کنم. همکاران حاضر در ملاقات نیز از نحوه برخورد من تعجب کردند. این ملاقات حوالی ظهر بود. وزیر مشاور پنج بعدازظهر مجددا درخواست ملاقات کرد. چهره‌اش در ملاقات بر خلاف صبح که با دغدغه سخن می‌گفت، شاداب و متبسم بود. او گفت فکر می‌کنم شیخ حمد دقیقا پیام شما را دریافت کرد و پاسخ داد: ما دوست و برادریم و هیئت قطری طبق نظر آقای متکی عمل کند. او اصطلاحا ریش و قیچی کار در مورد نحوه کنار رفتن قطر را هم به ما سپرد. از او و آقای شیخ حمد تشکر کردم و گفتم برخورد قطر در حد انتظار ما بود. بعد از آن، وزیر امور خارجه کوبا را طی ملاقات کوتاهی مطلع و توجیه کردم. او مردد و نگران بود زیرا به قطری‌ها قول داده بود. بنا شد مشترکا جلسه وزرا را در زمان طرح موضوع میزبانی مدیریت کنیم.

آقای معیری سفیر و نماینده دائم جمهوری اسلامی در ژنو نیز در اجلاس هاوانا با ما بود. ایشان با توجه به شناخت مقامات هیئت‌های یکی دو کشور عربی که احتمال می‌دادیم پس از اطلاع از انصراف قطر سنگ‌اندازی کنند، گفت‌وگو با آنان را برعهده گرفت و پس از پیگیری موضوع اظهار داشت که اینها برنامه نامزدی ندارند. شخصیت تأثیرگذار آقای معیری که اینجانب از دوران سفارت در ترکیه با ایشان آشنایی کاری دارم، در پیگیری موضوع عامل مهمی بود. اندونزی کشور دیگری بود که احتمال اعلام نامزدی‌اش می‌رفت گفت‌وگو شد و اطمینان حاصل کردیم. سرانجام در جلسه پایانی وزرا در تاریخ دهم اردیبهشت ۱۳۸۸ میزبانی جمهوری اسلامی به تصویب نهایی وزرای امور خارجه رسید.

اعضای هیئت همراه و همکاران وزارت خارجه عمیقا خوشحال بودند و به یکدیگر و اینجانب تبریک می‌گفتند. به یاد این سخن حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب در دیدار با سفرا و مدیران وزارت امور خارجه افتادم که فرمودند: کار دیپلماتیک یک کار مینیاتوری و ظریف است. به همکاران می‌گفتم که پروسه دیپلماسی در پیگیری یک اقدام سیاسی مانند ساختن یک عمارت تدریجی و دقیق است و لذت سازنده در تماشای این بنای تکمیل شده است.

چگونه ایران رئیس جنبش عدم تعهد شد

بیان سابقه قدری طولانی شد ولی شاید لازم بود مخاطبان گرامی ملاحظه کنند که چگونه بحران لبنان، نشست‌های وزرای امور خارجه منطقه در سوریه، گردهمایی گروه‌های لبنانی در دوحه، مکالمات تلفنی نیمه شب و سحرگاهان و میزبانی اجلاس سران جنبش عدم تعهد در تهران با یکدیگر ارتباط پیدا می‌کنند. پس از نطق اینجانب در اجلاس وزرای امور خارجه در شرم الشيخ و دیگر سخنرانان، احمد ابوالغیط، وزیر امور خارجه مصر، اسناد آماده شده اجلاس را مورد اشاره قرار داد و اظهار داشت برای ارائه آنها جهت تصویب سران نیازمند تأیید اجلاس وزرا هستیم. ابتدا بیانیه شرم‌الشیخ و سپس مجموعه اسناد با اجماع مورد تصویب کنفرانس وزرا قرار گرفت.

حوالی ساعت یک بعدازظهر، رئیس جلسه با بیان اینکه اجلاس سران فردا ساعت ۱۰ صبح افتتاح خواهد شد، زنگ اختتامیه کنفرانس مقدماتی وزیران امور خارجه را به صدا درآورد.

تماس دفتر رئیس جمهور و سفر پیش بینی نشده به تهران

در حال خروج از سالن بودیم که آقای جعفری سر تیم حفاظت تلفن همراه را به اینجانب داد و اظهار داشت که آقای شیخ الاسلامی رئیس دفتر آقای رئیس جمهور پشت خط هستند. حال و احوالی کردیم و گزارش کوتاهی از نشست چند روزه گذشته را به ایشان دادم. آقای شیخ الاسلامی ضمن تشکر اعلام کرد که آقای رئیس‌جمهور می‌خواهند امروز شما را ببینند. گفتم فردا صبح افتتاح اجلاس سران عدم تعهد است. آقای احمدی‌نژاد هم که شرکت نمی‌کنند و از طرفی موضوع میزبانی اجلاس بعدی سران در تهران باید در نشست فردا نهایی شود. قرار شد این نکات را به اطلاع رئیس جمهور رسانده و اینجانب را از نتیجه مطلع کند.

آقای شیخ الاسلامی نیم ساعت بعد در تماس تلفنی مجدد خواستند که به تهران آمده و سپس برای نشست سران بازگردم. در تجربه چهار ساله کار با آقای احمدی‌نژاد هیچ اقدامی از این دست از سوی ایشان برای من تعجب‌آور نبود. با انجام هماهنگی‌ها و تمهیدات لازم برای بازگشت با هواپیمای فالكون، راهی تهران شده و ساعت ۷ بعدازظهر پس از ورود به فرودگاه مهرآباد، مستقیم عازم دفتر رئیس‌جمهور شدم.

ملاقات با آقای احمدی‌نژاد یک ساعت و اندی به درازا کشید. مطالب مطروحه در این ملاقات که البته در ارتباط با اجلاس نبود، زمانی در آینده که اقتضا کند، بیان خواهد شد. پس از خداحافظی سری به دفتر کار و منزل زدم و ساعت ۴ صبح مجدداً روانه شرم‌الشیخ شدم.

اجلاس پانزدهم سران

پانزدهمین اجلاس سران کشورهای عضو جنبش عدم تعهد در تاریخ ۲۴ و ۲۵ تیرماه ۱۳۸۸ در شرم‌الشیخ برگزار گردید. جلسه به ریاست راثول کاسترو رئیس‌جمهور کوبا و رئیس چهاردهمین اجلاس سران آغاز و پس از ارائه گزارشی از عملکرد دوره سه ساله ریاست کوبا بر جنبش عدم تعهد ریاست پانزدهمین اجلاس سران را به حسنی مبارک، رئیس‌جمهور مصر سپرد.

رئیس‌جمهور مصر ضمن تشکر از تلاش‌های کوبا در دوره ریاست به محورهای ذیل اشاره کرد:

چگونه ایران رئیس جنبش عدم تعهد شد

- طرح سؤالاتی در مورد آینده جنبش بعد از نظام دوقطبی
- توجه به واقعیت‌های جدید در روابط بین‌الملل در یک جهان متغیر و چگونگی حفظ اهداف و اصول جنبش
- هدف از انتخاب شعار اجلاس «همبستگی بین‌المللی برای صلح و توسعه»
- مخاطرات تروریسم، سلاح‌های کشتار جمعی و نپذیرفتن رژیم عدم اشاعه
- موضوعات حل نشده و در درجه اول مسئله فلسطین و صلح جامع در خاورمیانه از جمله تهدیدها علیه صلح و امنیت بین‌المللی می‌باشد
- مصر در دوره ریاست، متعهد به دفاع از منافع مشترک و مواضع جنبش در سازمان‌ها، مجامع و گروه‌های بین‌المللی براساس تصمیمات اجلاس‌های سران و نشست‌های وزارت خارجه می‌باشد.
- پس از حسنی مبارک، بان کی مون، دبیرکل سازمان ملل و رئیس جمهور سودان به عنوان رئیس گروه ۷۷ و چین سخنرانی و دیدگاه‌های خود را مطرح کردند.
- در بحث عمومی اجلاس و طی دو جلسه، ۳۶ مقام عالی‌رتبه کشورها شامل رئیس‌جمهور، نخست‌وزیر و معاون رئیس‌جمهور سخنرانی کردند. متن دیگر سخنرانی‌ها تکثیر و در اختیار هیأت‌ها و رسانه‌ها قرار داده شد.

در سخنرانی اینجانب که به نیابت از سوی آقای رئیس‌جمهور ارائه شد، محورهای ذیل مورد اشاره قرار گرفت:

- جنبش عدم تعهد از مؤثرترین تشکله‌ها در عرصه روابط بین‌الملل و ضرورت تقویت نقش و جایگاه آن و تجدید ساختار و شیوه کار جنبش با توجه به تحولات جهانی.
- فاصله ما با شرایط مطلوب در رسیدن به همبستگی جهانی برای صلح، امنیت و توسعه به دلیل عدم پیروی برخی از قدرت‌ها از مقررات و اصول حقوق بین‌الملل، اعمال تحریم‌های یکجانبه و فرامرزی، استفاده ابرازی از سازمان ملل متحده به ویژه شورای امنیت و مانع‌تراشی برای انجام اصلاحات اساسی در ساختار سازمان ملل.
- انتقاد از انفعال و بی‌حرکتی دبیرکل سازمان ملل متحد و تأکید بر این نکته که دبیرکل در هر دوره ضعیف‌تر از دوره‌های قبل ظاهر شده و امروز دبیرکل سازمان ملل به عنصر نمایشی اجلاس‌های بین‌المللی تبدیل شده و هیچ نقشی در بحران‌ها و تحولات خاورمیانه، عراق، افغانستان و دیگر مناطق ندارد.
- سیاست مداخله‌جویانه و مغرضانه قدرت‌های غربی در امور داخلی کشورهای دیگر به بهانه دموکراسی و حقوق بشر یکی از موانع مهم در زمینه ایجاد همبستگی جهانی است.
- انتقاد از برخورد غیرمسئولانه سیستم آلمان در قبال کشته شدن یک زن مسلمان به جرم پوشش حجاب

چگونه ایران رئیس جنبش عدم تعهد شد

توسط یک آلمانی افراطی در صحن دادگاه.

- وجود پایگاه‌های نظامی قدرت‌های بزرگ در مناطق مختلف جهان همواره از عوامل تحریک، ناامنی و دخالت در امور داخلی دیگر کشورهاست.

- پیشی گرفتن قدرت نرم ملت‌ها در بیان مطالبات و عزم آنها برای تغییر اساسی در مناسبات جهانی بر اراده قدرت‌های سلطه‌طلب.

- تأثیرات مخرب بحران مالی و اقتصادی بر رشد و توسعه اقتصادی جهانی و کشورهای در حال توسعه

- ناتوانی نهادها و ترتیبات اقتصادی موجود بین‌المللی در حل بحران و ضرورت معماری جدید در تأسیس ساختاری جدید براساس عدالت، انصاف، فراگیری و مشارکت در برابر همه کشورها.

- تشکر از استقبال وزرای خارجه جنبش عدم تعهد در هاوانا از پیشنهاد میزبانی جمهوری اسلامی ایران برای شانزدهمین اجلاس سران در تهران در شهریورماه سال ۱۳۹۱ (۲۰۱۲ میلادی).

محورهای سند نهایی مصوب سران:

۱- سند کمیته سیاسی در ۱۲ فصل

۲- سند کمیته اقتصادی و اجتماعی در ۱۰ فصل

۳- بیانیه تأکید بر ضرورت پایان دادن به تحریم‌های آمریکا علیه کوبا

۴- اعلامیه فلسطین

۵- برنامه عمل جنبش عدم تعهد

۶- گزارش گزارشگر اجلاس

۷- بیانیه سران شرم‌الشیخ

۸- بیانیه روز بین‌المللی نلسون ماندلا

۹- نکات مطروحه در رابطه با جمهوری اسلامی (استقبال از ابتکارات و اقدامات کشورمان) در هفت بند

۱۰- تعیین زمان و مکان اجلاس آتی

چگونه ایران رئیس جنبش عدم تعهد شد

در اینجا باید از آقای خزاعی سفیر و نماینده دائم پرتلاش جمهوری اسلامی در سازمان ملل متحد - نیویورک و همکاران ایشان به خاطر حضور و نقش فعال در قبولاندن نقطه نظرات و پیشنهادات جمهوری اسلامی در اسناد اجلاس در جلسات مستمر دفتر هماهنگی «نم» در نیویورک صمیمانه تشکر کنم.

نطق کوتاه اینجانب در جلسه اختتامیه سران

پس از تصویب میزبانی و ریاست سه ساله جمهوری اسلامی ایران بر جنبش عدم تعهد، اینجانب با تقاضای وقت مطالب کوتاهی خطاب به رئیس اجلاس و هیئت‌های شرکت کننده در اجلاس بیان کردم که محورهای آن به شرح ذیل است:

- تشکر از برگزاری موفق اجلاس سران

- تقدیر از ابراز همدردی هیئت‌های شرکت کننده در اجلاس با هیئت کشورمان در خصوص سقوط هواپیمای مسافری ایران در مسیر تهران - ایروان

- آمادگی کشورمان برای همکاری با کوبا و مصر در قالب تروئیکای جنبش غیرمتعهدها

- تعهد جمهوری اسلامی در تلاش برای ارتقای اهداف و جایگاه جنبش و منافع کشورهای عضو.

اعضای هیئت جمهوری اسلامی ایران

۱- آقای مهدی مهدی‌زاده نماینده مجلس شورای اسلامی

۲- آقای سید محمدعلی حسینی معاون امور حقوقی و بین‌المللی

۳- آقای حسن قشقایی دستیار وزیر و سخنگو

۴- آقای علیرضا معیری سفیر و نماینده دائم جمهوری اسلامی - ژنو

۵- آقای سید محمدرضا سجادی مدیرکل امور سیاسی و بین‌المللی

۶- آقای محمود بابایی مدیرکل امور تخصصی و اقتصادی بین‌المللی

۷- آقای قائمی‌مهر مدیرکل اطلاعات و مطبوعات

۸- آقای رجبی رئیس دفتر حفاظت منافع جمهوری اسلامی در قاهره

۹- آقای محمود فرازنده معاون مدیرکل ساختمان

۱۰- آقای بهنام بلوریان معاون اداره خلع سلاح و امنیت بین‌الملل

۱۱- آقای منصور سلسبیلی رایزن نمایندگی جمهوری اسلامی در نیویورک

۱۲- آقای هوشنگ لطفی کامران کارشناس اداره امور سیاسی چندجانبه

۱۳- آقای حسین ملکی کارشناس اداره امور سیاسی چندجانبه

۱۴- آقای محمدعلی ضریع‌زارع کارشناس اداره امور اقتصادی بین‌المللی

۱۵- آقای علیرضا یوسفی کارشناس اداره امور سیاسی چندجانبه

۱۶- آقای خداداد سیفی پرگو کارشناس اداره امور سیاسی چندجانبه

۱۷- خانم هدیه سالاری شهر بابکی کارشناس اداره امور بین‌المللی زنان

۱۸- آقای معبودی‌فر تشریفات

لازم می‌دانم از یکایک این عزیزان صمیمانه و متواضعانه تقدیر و تشکر کنم که در یک کار موفق جمعی و با لطف خداوند چنین موفقیتی را رقم زدند. در خاتمه این پیروزی بزرگ دیپلماتیک جمهوری اسلامی را به رهبری معظم، دولت خدمتگزار، مسئولان نظام و مردم عزیز کشورمان تبریک گفته و برگزاری شکوهمند این اجلاس در تهران که مطمئناً ظرفیت‌های جدیدی برای جمهوری اسلامی در صحنه جهانی ایجاد خواهد کرد را آرزومندم.